

Miks on muinasjutud lastele tähtsad?

Naine on bioloogilise elu looja, mees on materiaalse elu looja. Nende ühine looming on laps.

Naise kaudu tuleb kasvuenergia, mis koosneb armastusest ehk algsetest ehituskividest ja neid kive kooshoidvast jõust ehk magnetismist (värvuselt punane), mille suund on väljast sisse. Mehe kaudu tuleb süsteemsus ehk teave, milline on ehituskivide asetus ruumis ja samas tuleb mehe kaudu lammutav jõud ehk agressiivsus, mille suund on seest välja (värvuselt must). Naise kaudu tulev jõud on elu alalhoidev, mehe kaudu tulev jõud on lammutav ehk elu muutev.

Uue loomine toimub vana lammutamise baasilt ehk vanast infost sorteeritakse välja elu kandvad kogemused ja saadud ideede baasilt kombineerides üritatakse luua midagi uut ja lahedat.

Naine mõtiskleb laialiolevalt, olles põhiolemuselt hajus ja püüdleb leida infoväljast midagi sellist, mis sobiks kõige paremini tema ideaalidega. Leides oma unistuste jaoks parima idee, kinnistub ta sellesse ja loob selle ümber pesa. See on naise pidevalt muutuv olemise tuum. Mees mõtiskleb ühte punkti keskendudes ja püüab vaadelda maailma sellest punktist lähtuvalt.

Selleks, et naine oma unistusi realiseerida saaks, on tal vaja meest, kes sisenedes tema tuuma, hakkaks sellest tuumast lähtuvalt väljapoole tegutsema ehk välismaailmu vallutama. Mees on see, kes pea tulle pistab ja kontrollib, et tuuma ümber olev välismaailm liiga ohtlik ei oleks. Ta seab naise jaoks ohutuse piirid, milles naine kui kodu hoidja end turvaliselt tunda saaks.

Agressiivsus on loov jõud. Kui inimene temasse tulevat agressiivsust väljendada kardab (sündroom, mille nimeks on tahtmine ainult hea inimene olla), siis kogub ta seda enda sisse ja kriitilise piiri purunemisel väljendub see kontrollimatu lõhkua purskena, mida tuntakse kuritegevusena. Teisiti vaadeldes tuleb agressiivsusesse suhtuda kui elu loomulikku koostisosa ja selle õigeaegne väljendamine aitab ära hoida kuritegevust. Nii nagu kass, kes siis, kui tema turvatsooni ehk olemise tuuma rünnatakse, karvad turri ajab ja ähvardava poosi võtab. Nii annab ta vastasele märku, et ta on võitlusvalmis. Tänu sellele saab vastane temast mõõtu võtta ja seega jääb liigne verevalamine ära.

Laps on ema ja isa suhe. Ema on idee ja isa on teostus. See on kooslus, kus idee ja teostus käsikäes käivad. Seetõttu ongi lapse jaoks kõige tähtsam just tema vanemate suhe. Talle on võrd-selt tähtis emasoojus (kõikelubavus) ja isa jõuline konkreetsus, milles laps tunnetab ohupiire, millest tal ei ole soovitatav üle astuda, kui ta oma peast ilma jääda ei taha.

Naine kui elu tuum hoolitseb selle eest, et see tuum seestpoolt korras oleks – ta on nn kodu eest hoolitseja. Mees on ümber tuuma tiirleja, kes välismaailmast hunnikuid koju tassib ja tuuma ümber olevat ruumi turvab. Seega on mees välismaailmas tegutseja ja naine sisemaailmas tegutseja.

Tuum, kus elu turvaliselt kasvada saaks, on alati esmase tähtsusega. Kui tuumas kasvav elusolend saab piisavalt iseseisvaks, on tal vastupandamatu soov välismaailma tungida, et iseseisvalt uusi arenguvõimalusi avastada. Seega ongi lapsele kuni täisealiseks saamiseni ennekõike tähtis just ema ja peale seda on tema jaoks tähtsam juba isa – kelle käest aegajalt vihjeid välismaailma-dest kuulda saab.

Inimene on iseseisev vaimolend, kes väljendab ennast läbi teadvuse. Lapse teadvus annab oma vanematele, kelle kaudu laps saab esmased teadmised selle maailma iseärasustest oma vanemate kaudu, pidevalt märku, mida on tal oma vanematelt vaja selleks, et tema füüsiline keha kõik

kasvuks vajaliku kätte saaks. Hinge eest hoolitseb laps ise. Kui emaarmastus liiga intensiivseks läheb – lapsele ei anta isetegemise ruumi, muutub laps agressiivseks ja ähvardab üksi metsa minna – muidugi koos isaga. Kui isa aga liiga karm on, tõmbub laps kaitsesse, hakates aina enam ema poole hoidma. Sellega annab laps märku, et ema ja isa koostöö on puudulik.

Armastus ja agressiivsus käivad käsikäes. Üks ei eksisteeri teiseta. Armastus on tuum, agressiivsus on tuuma kaitse ja arenemisvõimalus. Seetõttu vajavadki lapsed mõlemat: turvatunnet ehk teadmist, et elu on igavene ja samuti põnevad liikumist ehk arengut, milles on piirulukordi ehk kaelamurdvaid trikke. Need trikid ehk hüpped tundmatusse peavad olema selleks, et end elujõulisena tunda, piisavalt hirmuäratavad.

Iga laps vajab iseolemise aega vähemalt neli tundi päevas. See on aeg, kus laps mängib omaette ja püüab saadud muljeid süstematiseerida ja siduda ühtseks tervikuks oma eelnevate elude kogemustega. Et oma maailma lisaks vanematelt saadule rikastada, vajab ta fantaasiarännakuid, mille suurepäraseks teejuhtideks on kõikvõimalikud muinasjutud, kus headus ja agressiivsus kuni kurjuseni välja omavahel suhtlevad. Nii saab ta eelaimuse, et julge sõjamees, kes tundmatule surmaga riskides vastu astub, on headuse ehk olemasoleva kaitsja ja selle headuse suurendaja. Siit saab ta ka teadmise, et headus on võitlemise tulemus, kus ainult ausus ja õilsus võidab. See annab talle kindlustunde, et sellesse maailma, kuhu ta sattus – selles maailmas on head alati rohkem kui halba.

Mäletan, kui ise laps olin, siis ootasin igal õhtul raadiost tulevat muinasjuttu. Tänapäeva kiirel elutempos, kus emad on ülisuure koormuse all ja tihti liiga väsinud, et lapsele ise muinasjutu- raamatut lugeda, on abivahendiks CD-plaatidele salvestatud muinasjutud.

Väga toredalt ja lastepäraselt on valimik muinasjutte esitletud siin:

<http://www.jyriлина.com/index.php?page=muinasjutuplaadid>

Jüri Lina selgitab: "Tavaliselt jääb märkamata, et muinasjutud loovad lapsele üliolulise platvormi selge mõistuse ja läbinägemisvõime arenguks. Elu reeglilik on, et hea saab alati tasutud ja kurjalegi antakse vastav palk (mida lõikad, seda külvad). Näiteks, kui kuri mees "Eesti muinasjuttudes" oma vennal silmad peast torkas, jäi ta hiljem ise pimedaks, samal ajal kui hea vend nägemise tagasi sai. Teo ja tagajärje loodusseaduse esitamise tähendus nendes muinasjuttudes on selgemast selgem. Paljud vanemad ei ole veel isegi elu seadusi mõistma õppinud, pidades lugu vägivaldseks ja tooreks. Nad arvavad, et lapse eest elu negatiivse poole varjamine kaitseb last – tegelikult seab see aga lapse suurde ohtu, kuna tervikinfo puudumise tõttu jääb laps naiivseks ja ta ei suuda olukordi adekvaatselt hinnata – seetõttu pole võimalik tal ka ohtusid ette näha."

JÜRI LINA FANTASTILISTEST MUINASJUTUPLAATIDEST

Meie kultuurivaramu on viimaste aastate vältel rikastunud nelja silmapaistva lasteplaadiga, mille autor on mitmekülgne režissöör Jüri Lina.

Kultuuriajakirjanik Marko Mägi kirjutas "Rahva Hääle" 16. jaanuari 1994 artiklis "Selge hääl ja selle moonutamine": "Praegu on kohane esile tõsta Jüri Lina näitleja- ja lavastajaloomingut."

Heliplaadifirma Forte oli just avaldanud vinüülplaadi "Eesti muinasjutud". Vajadus laste fantaasiat ergutavate helilavastuste järele on veelgi kasvanud.

Marko Mägi toonitas oma kirjutises: "*Jüri Lina taotleb... tasakaalustatud terviklikkust, mis vastava tegutsemise tagajärjel ka tekib. Sõna ja muusika ei seisa Lina kompositsioonides eraldi teineteise taustadena, vaid on väga tihedalt omavahel põimitud, üksteise sisse sulatatud. Selle*

teeb võimalikuks valikute äärmine põhjendatus. Kõlavad ka loodushääled ja tegevuslikud helid ning kõigest kokku moodustub iseseisev kosmos.

Muinasjutte küll jutustatakse, kuid mitte ainult. Samas toimub teatraalne mäng – esitaja jagab end mitmetesse rollidesse ja nõnda tekib efekt tõelistest dialoogidest erinevate tegelaskuju-
de vahel. Efekt tekib heliteatrile iseloomulikult ka häälematerjali oskusliku kasutamise tõttu.

Jutustaja häääl on rahulikult tasakaalus, kuid piisavalt väljendusrikas. Sellele vastanduvad koloriitsete folkloorikarakterite erinevad tämbrid – kõmisevad, kägisevad, ägisevad, vinguvad, ulguvad jne...

Selge häääl ja selle moonutamine on verbaalse teksti ja muude helide ühtesulamise kõrval antud heliteoste teiseks väärtuslikuks põhitunnuseks.

Tulemust ei pea nautima ainult lapsed, võivad ka teised. Muinasjutud ju õpetavad meid.”

”Eesti Ekspressi” retsensent leidis, et Toivo Kurmeti muusika tekitas ”äratundmist maitsekast tasakaalust”. Ka jäänud talle meelde muinasjuttude esitamise intonatsioonirikkus.

Juhan Kunderi nelja muinaslugu (ilmusid 1885) sellel plaadil ühendab headuse võit kurjuse üle.

Plaadi kaaskirjas öeldakse: “Muinasjutt «Kaks venda» sümboliseerib justkui eesti rahva uuemat ajalugu. Nagu selles muinasjutus, pääseb ka Eestimaal õiglus loodetavasti võidule nüüd – pärast Eesti taasiseseisvumist. Ka teistes sellel laserplaadil esindatud muinaslugudes leiame sügavamõttelisi seoseid tänapäeva eluga.”

Tolles ühemehe-kuuldemängus teeb Jüri Lina nõiamoorihäält, kujutab eri lapsi, kuuldu kuninga ja haldjana, ahjualusena ja paljude teistena.

Seejärel tulid ridamisi lavastused jaapani ja rootsi muinasjuttudega.

Juunis 2006 ilmus laserplaadil Jüri Lina fantastilise lastelavastuse “Eesti muinasjutud” kordusväljaanne, mis kevadel 2006 oli helitehniliselt restaureeritud Göteborgis.

Juunis 2006 salvestas helirežissöör Avo Kokmann digitaalselt Jüri Lina helilavastuse ”India muinasjutte”. See sügavat muljet avaldav plaat on põnevalt ja kaasakiskuvalt tehtud.

Meisterlikult esitavad jutte Jüri Lina ja Härmo Saarm. Viimane oli omal ajal ilmselt kõige meeldivama häälega raadiodiktor. Lavastus on kujundatud india muusika, rohkete helitaustade ja elektrooniliste efektidega. Lastele pakuvad erilist huvi häälemoonutused. Need paljuütlevad muinasjutud on tõlkinud Linnart Mäll ja Jüri Lina.

Rohked häälemoonutused ja efektid annavad oivaliselt edasi lavastaja taotluse väljendada heatahtlikkuse üleolekut ahnusest, kadedusest ja pahatahtlikkusest.

Jüri Lina on Eesti kultuurimaastikul ainulaadne nähtus, võrreldav meisterliku Thomas Funckiga Rootsis, kes loob oma muinasjutuplaadidel võrratuid karaktereid hääle moonutamise abil. Sama nauditav on kuulata Jüri Lina häälevaldamistehnikat.

1970. aastail tegi Jüri Lina Eesti Raadios luulelavastusi täiskasvanutele. Kolm neist on ilmunud heliplaadil: ”Katarsis tardumuskrampides” (jahmatavalt mitmekesine ülevaade Jüri Üdi luulest), ”Kuuldumus liblikaväljade puhkemisest” (sisaldab eesti rahvuslikku luulet läbi aegade) ja ”Päevaunelm” (Shakespeare’i sonetid ja eesti moodne luule).

Neljas, ”Äratundmine” (eesti moodsast luulest), on aastal 1992 tehtud Eesti TV-le.

“Päevaunelm” väljendab autori väitel erinevaid luuletajaid tõlgendades režissööri psühho-
füüsilist monoloogi Nõukogude okupatsiooni sisuliste tagajärgede kohta Eestis ning esitleb viirastuslikke soovunelmaid kodumaa vabanemisest ja iseseisvumisest. See võrdlevaist ning vastandlikest helipiltidest koosnev mosaiik sisaldab William Shakespeare! sonette ja eesti luulet, mida lavastuses esindavad Jaan Krossi, Juhan Viidingu, Eino Sepa, Andrus Simseli, Indrek Koobi ja Päärn Hindi värsid.

Linale on omane kujundlik väljenduslaad. Tema lavastustes öeldakse helidramaturgiliselt sõnades väljendamatut. Eestis levinud bukvalism teatris ja kinolinal on talle võõras.

Lina ise on nentunud "Päevaunelma" kaaskirjas: *"Moodne helistuudio võimaldab väga paindlikku eneseväljendust helide kompileerimisel ja organiseerimisel kujundlikuks tervikuks. Kõlanüansside vastandamise ja kõrvutamisega saab värvikalt arendada meeleolusid ja heliatmosfääri. Helikujundi dünaamika võib osutuda sama ilmekaks kui visuaalsel metafooril."*

Osa Jüri Lina luulelavastusi keelustati omal ajal poliitilistel põhjustel, need levisid aga põranda all (näiteks "Kaemushetk" Dylan Thomase loomingust).

Uuesti on laserplaadil ilmunud ka helilavastused "Jaapani muinasjutte" (plaadil on neli põnevat muinaslugu) ja "Rootsi muinasjutte". Helirežissöörid Priit Kuulberg ja Virve Pulver.

Jaapani lugu kiviraidurist maalib lastele pildi rahulolematust kiviraidurist, kes pidevalt võimukamat positsiooni ihaldas, kuigi tal selleks eeldusi ei olnud. Tema taotlused osutusid aga asjatuks. See on oluline sõnum ka tänapäeva eesti poliitikuile, kellele on olnud omane edevuse laad.

14. juuni 1995 "Eesti Ajas" kirjutas Toomas Saluste Jüri Lina rootsi muinasjutulavastuse kohta: *"Jutud muudab nauditavaks ning suisa vahetult tajutavaks esitaja meisterlik häälekasutus. Esitaja on üksi suutnud kõik tegelaskujud häältena välja arendada. Alles taolist helindit kuulates on võimalik mõista kuuldemängu kui kunstivormi võimalusi: kõne ja muusikalise tausta üheaegne tajumine lubab meie teadvuses fantaasiapiltidega opereerida."*

Mainitud heliplaadi kaks pikemat juttu "Kõige hea põhjus" ja "Lonkur koer" on rootsi rahva suust üles kirjutatud nimekas muinasjutuvestja Elsa Beskow (rootsi keelest tõlkinud Jüri Lina).

Retsensent Holger Kaljulaid avaldas oma hinnangu Põlva lehes *Koit*: "Lina seni üllitatud laserplaadid teeb parimas mõttes ajatuks originaalne lugudevalik ja paeluv esitus. Eesti CD-de puhul tänaseni ületamata helilavastuse tasemest rääkimata."

Kõik Lina lastelavastused sisaldavad nii poliitilist kui ka moraalset sõnumit, mis peamiselt avaldub nii muusikavaliku kui ka helikujundite kaudu.

TAMARA JEGOROV, kunstikriitik,
Antwerpen